

Streszczenie

Celem prezentowanej pracy było znalezienie odpowiedzi na pytanie o źródła międzykulturowych różnic w dopuszczalności kłamstwa u jednostek. Zaproponowany został model uwzględniający psychologiczne wymiary kultury z projektu GLOBE (House, Hanges, Javida, Dorfman, Gupta, 2004) oraz podstawy moralne (Haidt, 2013), który może wyjaśnić różnice w dopuszczalności czterech rodzajów kłamstw u przedstawicieli różnych kultur narodowych. Kłamstwo, w tym jego dopuszczalność, zostało rozpatrzone przede wszystkim z perspektywy psychologii międzykulturowej. Zaproponowany model łączący kulturowy (psychologiczne wymiary kultury) oraz jednostkowy (podstawy moralne, dopuszczalność kłamstwa) poziom analizy został zweryfikowany empirycznie.

Przeprowadzone zostały dwa badania na przedstawicielach siedmiu kultur narodowych (Meksyku, Hiszpanii, Irlandii, Estonii, Holandii, Szwecji oraz Polski). Wybór krajów podyktowany był różnicami w poziomach psychologicznych wymiarów kultury (House i in., 2004). W badaniu pierwszym (N = 44) osoby badane proszone były o podanie przykładowych historyjek obrazujących typowe w ich kulturze kłamstwa. Prośba dotyczyła podania czterech rodzajów kłamstw: egoistycznych dotyczących sfery zawodowej, egoistycznych dotyczących życia prywatnego, altruistycznych dotyczących sfery zawodowej, altruistycznych dotyczących życia prywatnego. Historyjki następnie zostały poddane ocenie sędziów kompetentnych i wystandaryzowane. Najwyżej ocenione historyjki przetłumaczone zostały na języki właściwe dla każdego z krajów, w których przeprowadzone było badanie i weszły w skład narzędzia do badania dopuszczalności kłamstwa.

W badaniu drugim (N = 1482) osoby badane proszone były o ocenę dopuszczalności kłamstw oraz podanie dodatkowych charakterystyk ocenianych historyjek. Następnie proszone były o uzupełnienie Kwestionariusza Podstaw Moralnych, narzędzia do badania psychologicznych wymiarów kultury GLOBE oraz podanie danych demograficznych. Wyniki

wskazały, iż czteroczynnikowa struktura narzędzia do badania dopuszczalności kłamstwa była dobrze dopasowane do danych i ekwiwalentna kulturowo w sześciu z siedmiu krajów. W Irlandii struktura ta była trójczynnikowa. Analiza związków między psychologicznymi wymiarami kultury i dopuszczalnością kłamstwa wskazała na pośredniczącą rolę podstaw moralnych w tej relacji. Im wyższy dystans władzy w kulturze, w tym mniejszym stopniu jednostki uznają kłamstwa egoistyczne dotyczące sfery zawodowej za dopuszczalne. Relacja ta zapośredniczona jest przez etykę powiązania.

Uzyskane wyniki wskazują na występowanie międzykulturowych różnic w dopuszczalności czterech rodzajów kłamstw. Zaproponowany model łączący poziom kulturowy i poziom jednostkowy pozwala wyjaśnić od czego zależeć mogą różnice w dopuszczalności kłamstwa u jednostek. Zarówno poziom określonych psychologicznych wymiarów kultury, jak i poziom podstaw moralnych wiązać się będą ze stopniem, w jakim kłamstwo uznane zostanie za dopuszczalne przez jednostki. Wyniki tych badań pozwalają na rozszerzenie teorii podstaw moralnych o wybrane psychologiczne wymiary kultury powiązane z konkretnymi podstawami moralnymi. Stworzone na potrzeby tych dociekań narzędzie do badania dopuszczalności kłamstwa może zostać wykorzystane w przyszłych badaniach dotyczących m.in. kłamstwa, sądów czy decyzji moralnych.

Słowa kluczowe: dopuszczalność kłamstwa, teoria podstaw moralnych, psychologiczne wymiary kultury, GLOBE